

Կ. Պոլսար համար Տարեկան	100 դլ.
Վեցամսեայ „	55 „
Գալառաց համար Տարեկան	110 „
Վեցամսեայ „	60 „
Մեծ բիւր'	2 դլ.
Տաճարցանց տողը՝ մէկ տնօքամի համար	
Յ Հ Ա Ե Ր Ի Խ Ո Ւ Յ Ա Մ Ա Ր Ի Հ Ա Մ Ա Ր	

ՀՐԱՎԻՐ

Դաւրս գացած լրապրաց նամբռու ծառ
քը Խմբագրութեան վրայ է:

Ի,քարքոյս Վերաբերեալ նամակ կամ ոք
եւ իցէ գրութիւն Խմբագիր-Տնօրե-
նին պատի ուղղուի . եւ նամակը ծախ
քըն ալ դրկողին վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՄՏԱՆԴ-ՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՆՈՅԵՄԲՐԻ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Գաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ Օրէնսդրական ժողովոյն ներկայացած տեղեկադրին (դեղին տետրակ) արտաքին գործոց վերաբերեալ մասն Ըրեւելից նկատմամբ խիստ կարեւոր յայտարարութիւններ պարունակած ըլլալով հարկ կը համարինք այս պաշտօնականի գրաւածքին նշանակութեան արժանի կէտեղը մեր ընթերցողաց հաղորդել :

Օսմանեան կայսրութեան մէջ
ծագած այն դժուարութիւնները, որք
Վըեւմանց մէջ 1866ին յերեւան եկած
մեծամեծ կրսզութեամբք ալ ծանրա-
ցած էին, առիթ տուած են. Դաղ-
ղիոյ՝ Եւրոպական տէրութեանց օ-
ժանդակութիւնը հրաւիրել կրացդար-
ման տանելու համար, Տարի մ' առաջ
Առշամնին կառավարութիւնը փա-
փուկ բանակցութեանց մէջ ինկած էր
Ոտումանիոյ գործերուն վրայ, եւ Ռա-
սորեստանի կիրիտի Աէրլինյ եւ Յու-
նաստանի կողմէն մթին ամսկեր կը ծա-
գէին, Եյս շփոթութիւնները գըժ-
բաղդաբար տակաւին (8. Դրան ու-
շադրութեան մեջ մասը կը գրաւեն,
զոր պէտք էր բալորովին ներքին քա-
կան ու Ռեզին նոր էր Զարդար

բեկարդութեանց նուիրել, Գաղղիա
կը ցաւի որ միշտ իր առաջարկած-
քարեկարդութիւնները՝ զորս հասարա-
կաց կարծիքն ալ հաւասարապէս կը
պահանջէր, ետ մնացին տասն տարիէ՛ի
վեր : Ա . Դրան 1856ին յանձն առած
պարտաւորութիւններն եւ Գաղղիայ
ալ ըրած ծառայութիւններն անցուշտ
իրաւունք կուտային այն առաջարկու-
թիւններն ընելու եւ լսելի ըլլալու :
Բարեկարդութեանց էական հիմն տէ-
րութեան ամեն հսկատակաց ալ իրա-
կան հաւասարութեան մը համսիլն,
եւ վարչութեան դատաստանաց եւ
դաստիարակութեան բարւոք կազմա-
կերպութեամբ կատարելապէս ազա-
տութիւն գտնելն էր : Այսեւելեան
ազգաց իրարու առերեւոյթ ասոելու-
թեան հակառակ՝ շահերնին համա-
ձայն է : Ուստի դարձիական կառա-
վարութիւնն իր խնամքը միայն քըրիս-
անեեա մասս առաջնորդու մերա հոգի

տասէից զբայ չսահմանելով միշտ կըրկ-
ներ է թէ ընդհանուրին համար եղա.
ծըն իւրաքանչիւրին ալ շահաւոր է ,
եւ մամնաւորապէս պնդեր է որ տա.
ճիկներն ալ նոր գրութեան ներքեւ
քրիստոնէից ընելիք յառաջդիմու.
թեան հաւասար զարդանալու վիճա.
կի մէջ դրուին :

Գրաղղիս կը յուսայ որ տնտեսա-
կան եւ վարչական կարգին մէջ մեծ
փոխախռով թիւններ պիտի ըլլան, հանձ,
նաժողովը մը կազմուած է քաղաքային
եւ առեւտրական օրէնքներ պատրաս-
տելու համար Գրաղղիս օրէնտդրու-
թեանց համաձայն, երկրին բարքերն
եւ տեղական սովորութիւններն յար-
գելով բայց թէ՛ տեղացւոց եւ թէ՛
օտարաց հարկաւոր եղած երաշխաւո-
րութիւնները տալիք :

թիւնները գործադրութեան չեն սկը-
սած, եւ եւրոպական Տաճկաստանի
մէջ շինուելիքներն ալ, որոց համար
Պ. Ա ան-Տէր-Խաթ եւ ընկերաց
արտօնութիւն տրուած էր, երբ սկըս-
ւելիքն անյայտ է, քանզի արտօնա-
տէրերը տակաւին երաշխաւորութեան
դրամը որ մեծկակ գումար մը կը-
կազմէ, Բ. Դրան յանձնած չեն:
Խակ օտար հպատակաց կալուածափ,
րութեան իրաւունք ստանալու խըն-
դիրն ալ, զոր գեղին տեսրակն իրեւ-
լրացած կը ներկայացընէ, տակաւին
երեսի վրայ է, քանզի գլխաւորապէս
Գաղղիա եւ Ուռուիա չեն ուզեր եղեր
ներկայ դրութեան ներքեւ օտարաց
բացառիկ արտօնութիւններէն եւ ի-
րաւասութիւններէն անցնիլ, եւ կալ-
ւած առնող օտար հպատակ մ'երկին
օրինաց հնագանդեցըներ:

Հայց այս ներքին բարեկալուգու թեան ջանքերն ապարդիւն կը մնան ուրիշ գծուարութեանց պատճառաւ , Դմաստուն զիջումներով Ուստմանիոյ Աէրիիոյ եւ Գարաստղի բաղձանքը կատարեցան , եւ այս առիթներուն մէջ տէրութեանց խորհուրդները լըս-ւեցան . բայց իրենց բարեկամական ջանքերը կատարելապէս չյաջողեցան Ալիրիաի գործոց մէջ , Գաղղիա՝ անց-եալ փետրվար ամսոյ մէջ , այսինքն նախընթաց գեղին տեսարակաւ , Ալիր-տի գործին ծանրութիւնն յայտնելով կասկած ցոյց տուած էր կզզին խա-ղաղեցընելու համար ձեռք առնուած միջոցներաւն ազգուութեան վրայ : Աի-րիտէն քանի մ'երեափոխաններ զրկը-ւեցան ՚ի Ա . Պօլիս , բայց իրենց արք-

Տէրութեանց գաղտնիքը մեզի
մութ ըլլալով գեղին տետրակին պա-
կաս տեղերն ալ չենք կրնար գիտնալ։
Իայց Կաբօլէն կայսեր քաղաքակա-
նութիւնը խիստ շատ անդամ հանե-
լուկ մ'երեւցած է, եւ իր փոփոխա-
կանութիւնը շատերը տարակուսանաց
մէջ ձգած է, ոչ միայն Արեւելքի՝ այլ
եւ ուրիշինդոց նկատմամբ։ Եւ ար-
դարեւ խորին քաղաքագիտի մ'ինկա-
ծըն ալ տեղւոյն եւ պարագային հա-
մեմատ շարժիլ է, եւ ոչ թէ անշարժ-
դիրք ըստ բռնել։ Առ այժմ՝ կայսեր
ճառէն եւ ուրիշ պաշտօնական գրու-
թիւններից լը հետեւի, որ Պաղ-
ղիս Օսմանեան կայսրութեան ամ-
բողջութիւնը եւ քրիստոնէից զարգա-
ցումը կուզէ, բայց բարեկամական
խորհուրդներէ զատ ուրիշ կերպիւ մի-
ջամանել հարկ չհամարիր։

Ո՞էմօռիալ-Տիրլօմաթիք լրադիւ-
րըն անցեալները կը ծանուցանէր թէ
Ա իէննայի օսմաննեան գեսպան Հայ-
տար փաշան Ռուստրիոյ ծանուցագիր
մը տուեր է իմայցնելով որ Ռ. Դու-
ռը պատրաստ է Աիրիսի խնդիրն եւ-
րոպական գեսպանաժողովի մը յանձ-
նելու : Հայտար փաշան այս լուրը
ստել տուաւ Ա իէննայի պաշտօնական
կազէթին մէջ, բայց Ո՞էմօռիալ կը
պնդէ թէ Հայտար փաշան հրահանդ-
ստացեր է Պ. Տը Պայմթի իմացընե-
լու թէ Տաճկաստան Աիրիսի խնդիրը
գեսպանաժողովի մը ներկայացընելէ
չխորչիր, այն մոտք որ տէրութիւն-
ները Յունաստանն ստիպեն որ Ռ.
Դրան նկատմամբ ազգաց իրաւունքը
չբռնաբարէ :

Փարիզէն լնուէբանտանսին կը գը-
լին :

« Այս միջոցիս եպիսկոպոսական
թուղթերու ջրհեղեղ մը կայ, որոց ա-
մենն ալ աշխարհական պատութեան
ապագային փրայ անձկութեամբ լե-
ցուն են : Խւնիվէռի եւ լ'օնտի էջեւ-
ըր չեն բաւեր այս տեսակ հրատարա-
կութիւնները պարունակելու, եւ ա-
նոնց քաղուածն ալ ընել խիստ երկար
աշխատութիւն մը պիտի ըլլայ : Եյսու
ամենայինիւ այս գերապատուելեաց
լեզուին մէջնշանաւոր փոխիսութիւն-
ներ կան : Փարիզի արքեպիսկոպոսին
պէս չափաւոր կարծեաց տէրերը պար-
տաւորուած են որ եւ է կերպիւ մը
ու աշխարհական իշխանութիւն « բա-
ռերն իրենց թղթոյն մէջ մնոյնել :
Խակ այս բառերը չմոցընող գերա-
պատուելիներն իրերւ էներեւտիկոս եւ
դաւաճան կը համարուին պապակա-
նութեան սրբազն դատին մէջ : Ու-
րիշներն ալ ինչպէս է՝ լիմի եպիսկոպո-
սը, կառավարութեան հետ իրական
վիճաբանութիւն մը կը բանան եւ ի-
րենց հովուականները քաղաքական
հակաճառութիւն մը կը գառնայ : Ե-
հա վարի տողերէն կընայ ասոնց ի՞նչ

Ետ կենալ չենք ուզեր . ՈՒեր ըրածն
այս էր և ասկէ զատ ուրիշ բան չպիտի
ըլլայ .

—**Փունջն** իր 61 թիւին մէջ ա բարե-
միտ ո տխնարութեան քանի մը նոր և
համոզիչ ապացոյցներ ալ տուած է ,
զորս անտարակցու ընթերցողաց շատերը
նշմարած կըլլան : «**Փունջը** շնորհակալ
կըլլայ եղեր որ իր երրեմն սխալներն ուղղ
դենք . Տօէպէտ իր թերթն ստեպ չենք
կարդար , բայց ողս անդամ ալ այս բա-
րեկամութիւնը կընենք իրեն իմացընե-
րով որ նոյն 61 երրորդ թուին մէջ **Փէր-**
թէվ էջենափին համար՝ փոխանակ
նախկին . **Օսմաննեան** ընդհանուր հիւ-
պատոս ըստելու՝ գործակառար ըստծ է ,
որոց մէջ նիշպէս այտնի է՝ տպագրական
սխալներէ աւելի մեծ տարրերութիւն

և վիհ կայ, թէ և Յուրիինը Պավել-
բայի մայրաքաղաք անուանող խմբագրի
մը համար խստ թեթև սխալ մ'է։
— Արարկիրէն հօկա. 27 թուով
հետեւառ կը պահն մեռ։

Հանայ . Արդարեւ ասիկան քաղաքացիներու պատիւ ըբերեր , բայց ճշմարտութիւնն այս է .

«Եյս օրերս անկարգութիւնը րոլու բավին ՚ի ծայրն հասած կերևի . Վնցեալները հին տուրքերը հաւաքելու համար զաւառադիւն յիսունի չափ զինուրիներ զրկուած էին . Վունք թէ և քաղաքին բոլոր բնակիչներուն համար եկած էին , բայց կամահած կեր . պով Պօլիս պանդու խո գանու ողմէկու մը տունը պարպեցին և ընտանիքը դուրս հաներով երկու շարաթէն տեղի մէջը նստան , և մեր ազգային իշխանութիւնը բացակայ ազգայնոյ մ՚իրաւունքը պաշտպանելու հոգ չուրաւ . Վառջնորդական փոխանորդ Տ . Միքայէլ անուն քահանայն ալ՝ մինչգեռ իրեն ինկած գործերուն անհօգութիւն կընէ , իրեն չինկած գործոց մէջ մեծ քաջութիւն ցոյց կուտայ , և առանց ծնօղաց հաւանութեան ինք իր գլխուն պասկ կը կառապէ .

Ժողովոց որոշումներն և երկար ժամանակէ ՚ի վեր ՚ի գործ գրուած սովորութիւնը մոռնալով , և ինքինք ամեգերական ժողովներէն բարձրագոյն համարելով , Խօրականացի ժողովն նախագահ Պարնապօ կարգինալին թելադրութեամբ նոր տրամադրութիւն մ՚ի գործ զնել ուզեց . Եյս տրամադրութիւնն է՝ վերցիշեալ իրաւունքն առնուլ Վրեելեան պատրիարքաց ձեռքէն , և ասոր գործադրութիւնը նախ Առանդինուազոյ կամթովիկ հայոց նախագահ Գեր . Հասունեանէն սկսու . Վյա անձն իր եպիսկոպոսներէն Արին կիոյ և իւր համայն ժողովադեան վրայ Պատրիարք ընարուած ըլլալով՝ անոնց հեա Հռոմ եկաւ որպէս զի իւր հաստատութիւնն ու Պալիունն ընդունի ԱՊապէն . Սահայն Պիտո թէ . չուզեց հաստատել զայն առանց հետեւեալ տրամադրութիւնն անոր ընդունել տարւ . այսինքն , այսուհետեւ եպիսկոպոս ձեռնազրելու համար երկեք անձ առա-

“Օ՞սցիկ օղուն անունով մէկը , որ սասափիկ վատահամբաւ անուն հանած է , իր կինն ասոր անոր առւնը կը զգէ ։ այն ալ կերթայ յանկարծ ներս մանելով ուռա ձիչեր և աղաղակիներ կը ձգէ , և զըր պարառութիւն կընէ որպէս թէ վրայէն բան գողած ըլլան , և յետայ ինքը վասց հասնելով կրիւներ կը հանէ և գատ կը բանայ թէ կինը կողովտեր են . Այս Օ՞սցիկ օղուն ժամանակէ մ’ ի վեր կա ջարկել իրեն և ինքն ալ անոնցյէ որն որ ուզէ՝ զայն ընտրէ . Այսպէս յիշեալ նորընալիք Պատրիարքն և իր եպիսկոպոսներն ականայ պարտաւորեցան իրենց ազատութիւնը բունաբարող դաշնիքն ասորագրել .

* Անցեալները գեր . Հասունի հոգուականին դէմ գրած յօդուածնուս մէջ իրաւամբ ըստ էինք թէ կրօնափոխութեան դիմողներն ըստ մեծի մասին Սիրէվիր եւ անշահ մարգիկ են , որոց համար ամշնալու է մանաւանդ քան թէ ուրախ ըլլալու , եւ մեր ազդայինք ալ գոհ պէտք է ըլլան որ այնպիսի էակնիրէ կը մաքրուին . Ծ . Խ .

ա ես ընտրեմ, ինչպէս որ Եւրոպայի
և մէջ ստվարութիւն է, Առ այժմ մեր
և խորհուրդն ու բաղձանքն այս է . յեւ
և առյ մեր հրովարտակը կուտանք այս
և կարգադրութեան վրայ . *

“ Յարգոյ եղայլիներն այս խօսքերը
տժգոհութեամբ՝ բայց և խորին լրու-
թեամբ լսեցին, և երբ դուրս եղան,
իրարու ըսին . • Միթէ մեզ մեր ար-
տօնութիւններէն ու իրաւունքներէն
կապտելու համար կանչած էր Հռոմ . •
“ Եշապէս ահա Պիոս ԾԱ . յա-
փշտակեց առաւ Երեելեան պատրի-
արքաց և եպիսկոպոսաց ձեռքէն այն ի-
րաւունքները՝ զորս տիեզերական ժո-
ղովներն հասաստած էին և եկեղեցւոյ
վաղեմի սովորութիւնն ալ նուիրագոր-
ծած . Տարակյոց չկայ որ այս տրամադր-
յութիւնը մեծամեծ վարովմանց և գու-
ցէ իսկ հերձուածոց պատճառ պիտի ըլ-
լոց Երեելքի մէջ . միանգամայն գոհու-
նակութեան և ուրախութեան բարե-
պատեհ առիթ մը պիտի ըլլայ Հռոմայ
եկեղեցւոյն հետ չմիացողներուն . •

թողիկ ազգին ազատ կամքը , որուն միայն կը վերաբերի՝ Գեր . Հասունեանն իր ձեռքն անցունել ուղած իշխանութ եան մէջ վերահաստատել , կամ կրօնական և աշխարհական իշխանութիւնը բոլորվին իրավունք բաժնել , որ առաւել բանաւոր և արդար կերպի մեզ . Այս ըստը եակ խօսքը Մեծապատի հեղինակին կը թողունք՝ մեր ընթերցողաց և մանաւանդ կաթողիկ ազգայնաց իորբին ուշադրութիւնն հարաբերով անոր վրայ .

թարտֆընտան Պատրիարք ինթիվապ
օլունտուրտա՛ բէսմի մէմուրիյէթի իջ-
լա վէ կան օյունուր , վէ սողբա ։

Առաջ գալով պարսկական տեղաբանացման
կամ կամ գալով պարսկական տեղաբանացման
մասնիկ թաստիզինէ արդ օլունուր ի-
քէն, շինոի Արաթողիկոս Հռոմատան
թաստիզ օլունմատրգամէմու ըի յէթի-
նի նէ իլան վէ նէ տէ հիշ պիր վէճհլէ

թանաթը սէնիյէ նազարընա այրը պիր հիյէթ օլմասը իլէ տախիլի խտարէեսինձէ պազը իմթիազարա նայիլ օլմասը տըր քի պունար քէնոտի միլլէթձէ իմթիազարը տըր . վէ օ պիրի պիր Արևելեան քիլսէ օլորաք առ լըսմըշ օլորուզու ու սուլ վէ տատէթլէրի տիր քի , պունլար տա քէնոտի քիլսէթէ իմթիազարը տըր . Խմթէ պէօլէ պիր եանտան միւսթագիլ ըաթրիքհնէսի օլորուզու իշին սայիր էրմէնիլէրտէն , վէ օպիր եանտան քիլսէթէ օլան հուդուգու իլէ և լաթինտէնիլէն սայիր քաթօլիքլէրտէն այրըլարաք , միւսթագիլ պիր հէ յէթ հիքմիւնտէ պուլունապիրմիշ ափր . Ը իսոի , առ միւսթէթէ մէ մէսէնէածէ տէ ան

իւթեալը ու արքան կը առաջ գումար ու հջոսաւ շայեսթէ
կեօրտիւյիւնիւ , վե հիշ պիրինի շայես-
թէ կեօրմեզու , պիր պաշտամընը թայ-
եին իտէճէք .

